



Η 'Κατάσταση της Ένωσης': πολιτική και πραγματικότητα

Description

Ιωάννης Τιρκίδης*

Η Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εκφώνησε την ετήσια ομιλία της για την Κατάσταση της Ένωσης ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στις 14 Σεπτεμβρίου. Πρόκειται για την ευκαιρία κατά την οποία η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρουσιάζει τα κυριότερα επιτεύγματα του έτους που πέρασε και τις προτεραιότητες που έρχονται, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή θα αντιμετωπίσει τις πιο πιεστικές προκλήσεις. Η φετινή παρουσίαση είχε περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα και ήταν ιδιαίτερα φορτισμένη από τον πόλεμο στην Ουκρανία, τις κυρώσεις και την ενεργειακή και ανθρωπιστική κρίση που απορρέουν από αυτόν. Καθώς η Ευρώπη προετοιμάζεται για κάτι που μπορεί να αποδειχθεί ένας σκληρός χειμώνας, και ενδεχομένως μια ύφεση που θα οφείλεται στην αβεβαιότητα του πολέμου, τον υψηλό πληθωρισμό και την αύξηση των επιτοκίων, είναι σημαντικό τα κράτη μέλη να παραμείνουν ευθυγραμμισμένα με τις μακροπρόθεσμες προτεραιότητες, ήταν το μήνυμα. Η ίδια η ομιλία που εκφώνησε η πρόεδρος φον ντερ Λάιεν, αναφέρθηκε στον πόλεμο, στην ενεργειακή κρίση, στα σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας των κρατών μελών, στις εξωτερικές πολιτικές, συμπεριλαμβανομένης της εμπορικής πολιτικής, των παγκόσμιων εφοδιαστικών αλυσίδων, ζητήματα Ευρωπαϊκής κυριαρχίας, της διεύρυνσης, την υπεράσπιση της δημοκρατίας και τη θεσμική συζήτηση για την εμβάθυνση της Ένωσης, καταλήγοντας στην ανάγκη μιας ευρωπαϊκής διάσκεψης. Σε αυτό το άρθρο κάνουμε έναν απολογισμό και συζητάμε ορισμένα κύρια σημεία και ζητήματα από τη φετινή παρουσίαση.

Αναπόφευκτα, ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας αποτέλεσαν μεγάλο μέρος της ομιλίας. Διατυπώθηκε ισχυρή δέσμευση για αλληλεγγύη προς την Ουκρανία και υποστηρίχθηκε ότι οι κυρώσεις, οι οποίες θα διαρκέσουν πολύ, έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη Ρωσία.

Παρόλο που όλα αυτά είναι αληθή, υπάρχουν όρια στο τι μπορούν να επιτύχουν οι κυρώσεις. Εν τω μεταξύ, ο πόλεμος ενδέχεται να κλιμακωθεί με απρόβλεπτους τρόπους, και οι κίνδυνοι του να διευρυνθούν. Οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας είναι οι πλέον εκτεταμένες και μπορούν δυνητικά να κοστίσουν πολύ ακριβά, αλλά μέχρι στιγμής η ρωσική οικονομία δεν έχει επηρεαστεί τόσο σοβαρά όσο αρχικά αναμενόταν. Αυτό φαίνεται στο πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και στην ανατίμηση του νομίσματος. Οι εκτιμήσεις για σοβαρή ύφεση της ρωσικής οικονομίας έχουν πλέον μετριαστεί. Αυτό είναι κυρίως αποτέλεσμα των αυξημένων ενεργειακών εσόδων και των ορίων στην εφαρμογή των κυρώσεων. Ο αντίκτυπος στη ρωσική οικονομία προέρχεται περισσότερο από την απώλεια των εισαγωγών που απαιτούνται για τις αστικές και αμυντικές βιομηχανίες της, θέτοντας σε κίνδυνο τη μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή δυναμική της. Αλλά αυτό δεν εμποδίζει την ικανότητά της να χρηματοδοτεί και να

συνεχίζει τον πόλεμο στην Ουκρανία, τουλάχιστον για το ορατό μέλλον.

Ο πόλεμος δεν έχει τελειώσει ακόμη. Καμία από τις δύο πλευρές δεν έχει νικήσει, και ενώ οι πρόσφατες ουκρανικές επιτυχίες είναι σημαντικές, είναι πιο πιθανό να υπάρξει κλιμάκωση από εδώ και πέρα. Οι πόλεμοι δεν κερδίζονται με την κατάληψη ή την απώλεια μιας πόλης. Οι πόλεμοι κερδίζονται όταν η μία πλευρά καταστρέφει την ικανότητα της άλλης να συνεχίσει να πολεμά. Το κόστος μπορεί να είναι τεράστιο τόσο σε ανθρώπινες ζωές όσο και σε φυσικά μέσα. Και οι δύο πλευρές διατηρούν τους μέγιστους στόχους τους και μια διευθέτηση μέσω διαπραγματεύσεων είναι πολύ απίθανη σε αυτό το στάδιο. Ελπίζουμε να κάνουμε λάθος, αλλά η κλιμάκωση του πολέμου είναι μια πραγματική πιθανότητα.

Η ευρωπαϊκή βοήθεια προς την Ουκρανία θα λάβει πολλές μορφές και θα περάσει από πολλές φάσεις, αλλά η προσχώρηση στην ΕΕ ή ακόμη και ο καθορισμός ημερομηνίας για ενταξιακές διαπραγματεύσεις δεν είναι στα χαρτιά σε αυτό το στάδιο. Σύμφωνα με τα λόγια της προέδρου φον ντερ Λάιεν, 'Η Επιτροπή θα συνεργαστεί με την Ουκρανία για να εξασφαλίσει την απρόσκοπτη πρόσβαση στην ενιαία αγορά'. Όμως είναι σαφές ότι η 'απρόσκοπτη πρόσβαση' δεν είναι ούτε ένταξη, ούτε διαπραγματεύσεις ένταξης.

Η ενεργειακή κρίση κατέλαβε επίσης σημαντικό μέρος της ομιλίας, τονίζοντας την ανάγκη να εξαλειφθεί η εξάρτηση από τη Ρωσία, μέτρα για τη μείωση της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, και την ανάγκη στοχευμένης στήριξης και περισσότερης βοήθειας για τα ευάλωτα νοικοκυριά. Η πρόεδρος φον ντερ Λάιεν πρότεινε ανώτατο όριο στα έσοδα των εταιρειών που παράγουν ηλεκτρική ενέργεια χαμηλού κόστους, και ζήτησε την τροποποίηση του προσωρινού πλαισίου κρατικών ενισχύσεων ώστε να καταστεί δυνατή η παροχή κρατικών εγγυήσεων. Ζήτησε ακόμα τον επανασχεδιασμό της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας με σκοπό την αποσύνδεση της από την δεσπόζουσα επήρεια του φυσικού αερίου.

Η ενέργεια είναι το μεγαλύτερο ζήτημα για την Ευρώπη για τον προσεχή χειμώνα. Οι προμήθειες δεν επαρκούν και οι επιπτώσεις μπορεί να είναι σοβαρές για τις οικονομίες των χωρών και τους πληθυσμούς τους. Είναι γεγονός ότι η ενεργειακή κρίση έχει σημαντικές αναδιανεμητικές επιπτώσεις. Οι καταναλωτές χάνουν και οι εταιρείες ενέργειας κερδίζουν από τις υψηλότερες τιμές.

Η φον ντερ Λάιεν υπαναχώρησε από προηγούμενα σχέδια για ένα ανώτατο πλαφόν στο ρωσικό φυσικό αέριο σε όλο το μπλοκ, λόγω φόβων ότι αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα η Μόσχα να σταματήσει όλες τις παραδόσεις φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Έτσι, η Επιτροπή, αντί γι' αυτό, ανακοίνωσε σχέδια για την επιβολή ενός έκτακτου φόρου στα

έσοδα των εταιρειών παραγωγής ενέργειας που δεν καίνε φυσικό αέριο, όπως οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τα πυρηνικά, και μιας 'εισφοράς αλληλεγγύης' στις εταιρείες πετρελαίου και φυσικού αερίου που αποκομίζουν έκτακτα κέρδη από τις υψηλότερες τιμές της ενέργειας. Μπορεί η Ευρώπη να επέλεξε να μην κλιμακώσει την ενεργειακή διαμάχη με τη Ρωσία μέσω ενός ανώτατου ορίου τιμών, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η Μόσχα θα σταματήσει να χρησιμοποιεί το φυσικό αέριο ως μοχλό πίεσης.

Υπάρχει ένα ζήτημα εσωτερικής συνοχής στην ΕΕ, που συνδέεται κυρίως με τη διεύρυνση και την εμβάθυνση. Αυτά ήταν ζητήματα που αναβλήθηκαν λόγω της πανδημίας και θα πρέπει τώρα να αντιμετωπιστούν. Έτσι, η φον ντερ Λάιεν, αναφερόμενη στη νέα πραγματικότητα του υψηλότερου δημόσιου χρέους, ανακοίνωσε ότι η Επιτροπή θα υποβάλει προτάσεις για την οικονομική διακυβέρνηση τον Οκτώβριο, ώστε τα κράτη μέλη να έχουν μεγαλύτερη ευελιξία στην πορεία μείωσης του χρέους τους, αλλά ταυτόχρονα και μεγαλύτερη υπευθυνότητα για την τήρηση των συμφωνημένων δεσμεύσεών τους. Φαίνεται να υπάρχει πλέον μεγαλύτερη συναίνεση για την ανάγκη δημοσιονομικής μεταρρύθμισης. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα και τα επίπεδα χρέους σε ολόκληρη την ήπειρο πιθανότατα θα επιδεινωθούν λόγω του μεγέθους των μέτρων που θα χρειαστούν τους επόμενους μήνες.

Μίλησε για περισσότερο εμπόριο με ομοειδείς χώρες και για τη διαφοροποίηση των εφοδιαστικών αλυσίδων. Χωρίς να δώσει λεπτομέρειες, ανακοίνωσε έναν ευρωπαϊκό νόμο για τις 'ζωτικές πρώτες ύλες', για τη δημιουργία αντίστοιχων στρατηγικών αποθεμάτων και τη μείωση της εξάρτησης από την Κίνα για συγκεκριμένες από αυτές.

Μίλησε για τη δημιουργία ενός νέου Ευρωπαϊκού Ταμείου Κυριαρχικότητας, αλλά μόνο στο μέλλον. Έτσι, η Επιτροπή δεν θα καταλήξει σύντομα σε συγκεκριμένη πρόταση.

Χρησιμοποίησε σκληρά λόγια για την καταπολέμηση της διαφθοράς, σε όλα τα πολλά της πρόσωπα, από τους ξένους πράκτορες που προσπαθούν να επηρεάσουν το πολιτικό σύστημα, μέχρι τις εταιρείες που καταχρώνται δημόσιο χρήμα και την κατάχρηση εξουσίας. 'Η διαφθορά διαβρώνει την εμπιστοσύνη στους θεσμούς μας. Έτσι, πρέπει να την καταπολεμήσουμε με όλη τη δύναμη του νόμου'.

Αναφέρθηκε επίσης στην εξωτερική πολιτική που περνά μέσα από την ενίσχυση της δημοκρατίας και τη διεύρυνση. Ανέφερε την ανάγκη προσέγγισης με χώρες πέρα από τη διαδικασία προσχώρησης και έτσι υποστήριξε την ιδέα του Μακρόν για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα, χωρίς να επεκταθεί. Πρόκειται για την ιδέα της δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού πολιτικού χώρου, πέρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, που μπορεί να αποτελέσει ένα πρώτο βήμα προς την ένταξη.

Η φον ντερ Λάιεν έκλεισε την ομιλία της με το θέμα της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης, 'για να βελτιώσουμε τον τρόπο που κάνουμε πράγματα και τον τρόπο που αποφασίζουμε για πράγματα'. Μια Ευρωπαϊκή Διάσκεψη θα είναι σημαντική για την αντιμετώπιση της διεύρυνσης και της εμβάθυνσης. 'Και καθώς μιλάμε σοβαρά για μια ευρύτερη ένωση, πρέπει επίσης να είμαστε σοβαροί όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις' είπε.

Καταλήγοντας, εν μέσω ενός πολέμου σε ευρωπαϊκό έδαφος, η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται ενώπιον πολύπλευρων προκλήσεων, από την αντιμετώπιση του επερχόμενου χειμώνα, μέχρι την ενεργειακή της ανεξαρτησία, και την διαχείριση της ενεργειακής κρίσης. Η φετινή παρουσίαση της 'Κατάστασης της Ένωσης' είχε περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα από άλλες φορές, δίνοντας έμφαση στην αλληλεγγύη για τους καιρούς που έρχονται και προετοιμαζόμενη για μια μακρά περίοδο κυρώσεων και των συνεπειών τους. Έγινε εκτενής λόγος για τη φορολόγηση των έκτακτων κερδών και την ανακατεύθυνση των πόρων στους πιο ευάλωτους- για την ενίσχυση της δημοκρατίας και την προετοιμασία της Ένωσης για περαιτέρω επέκταση και μεγαλύτερη εμβάθυνση. Πράγμα που έφερε στην επιφάνεια την ανάγκη για μια Ευρωπαϊκή Διάσκεψη. Τα πράγματα θα αλλάζουν καθώς ο πόλεμος θα περνά από διάφορες φάσεις, και οι πολιτικές και οι συμμαχίες θα επαναβεβαιώνονται και θα επαναξιολογούνται. Εν τω μεταξύ, η διάσπαση του κόσμου μεταξύ 'ομοϊδεατών' θα συνεχίζεται.

**Ο Ιωάννης Τιρκίδης είναι Διευθυντής Οικονομικών Ερευνών στην Τράπεζα Κύπρου και Πρόεδρος της Εταιρείας Κυπριακών Οικονομικών Μελετών (Cyprus Economic Society). Οι απόψεις που εκφράζονται είναι προσωπικές*